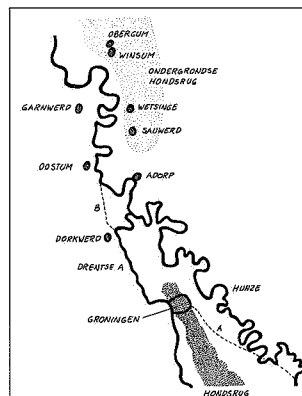

Doodzonde NOORDERBREEDTE

Figuur 1. Het traject van de meanderende Hunze en de ligging van de belangrijkste wierden. Tussen Groningen en Sauwerd bevindt zich het gat in de Hondsrug. A = Schuitendiep, B = Kanaal van Dorkwerd naar Wierum, tekening B.A. Bennema.

Ondoordachte woningbouw op een unieke lokatie

De wierde van Adorp

'Laat bestuurlijke schaalvergroting een zegen voor de culturele waarden van het landschap zijn' met deze hartekreet hopen vele liefhebbers van het Groninger landschap dat er een einde zal komen aan het gebrek aan expertise op de Groninger gemeentehuizen. Een fraai voorbeeld van ambtelijke nonchalance en vermeend gebrek aan deskundigheid bij het vaststellen van het bestemmingsplan is de nieuwbouw op een wel zeer bijzondere plek op de rand van de wierde van Adorp.

Gelegen aan de Hunze

De Hunze is niet altijd het rustige diepe geweest dat het nu is. Gedurende de één na laatste ijstijd, ongeveer 20.000 jaar geleden, lag de zeespiegel veel lager dan nu en de kustlijn was honderden kilometers ver verwijderd. Aan het eind van die ijstijd was de Hondsrug al gevormd en strekte zich veel verder naar het noorden uit. De Hunze voerde het smeltwater van het terugtrekkende landijs af en stroomde als een woeste rivier ten oosten van deze rug. Maar even ten noorden van de plaats, waar nu de stad Groningen ligt, sloeg ze een gat in de Hondsrug, vermoedelijk omdat ze door ijssmassa's werd tegengehouden. Vanaf deze plaats stroomde ze ten westen van de Hondsrug verder.

Omstreeks het begin van onze jaartelling lag de zeespiegel veel hoger en was de situatie heel anders geworden. Het diepe Hunzedal was voornamelijk met zandige afzettingen opgevuld terwijl ten noorden van de stad dikke kleilagen waren afgezet. Alleen de

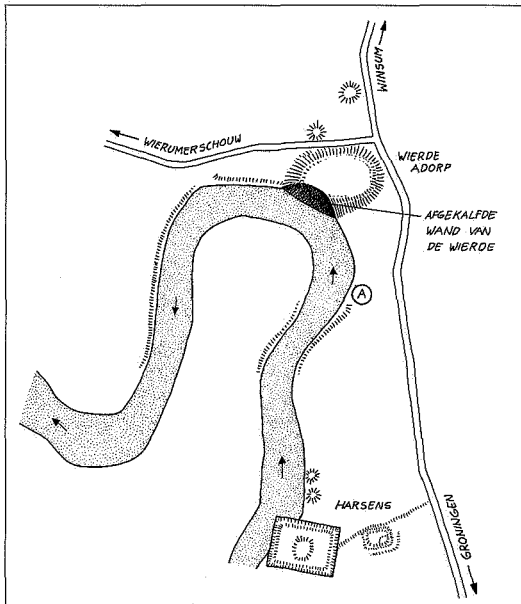
Hondsrug stak tot en met Groningen nog duidelijk boven het landschap uit. Ten noorden van de stad 'dook' ze echter in de ondergrond weg, het gat in de Hondsrug was dus niet meer zichtbaar. Maar globaal gezien stroomde de Hunze nog steeds langs hetzelfde traject (figuur 1). Door de stijging van de zeespiegel was er echter maar weinig verval in de rivier, bovendien voerde de Hunze veel minder water als vroeger af. Ze was hierdoor een rustige stroom geworden die met vele meanders door het landschap slingerde.

Een laaglandrivier, zoals de Hunze in het kleigebied, werpt links en rechts van zijn bedding oeverwallen op. Toen de mens zich in dit kleigebied ging vestigen, bouwde hij zijn woonplaatsen op die iets hogere oeverwallen. Nog later, toen de zeespiegel ten opzichte van het land nog meer gestegen was, verhoogde hij zijn woonplaatsen tot wierden. Zo ontstond aan de oostkant van de Hunze de wierdenreeks Adorp - Sauwerd - Wetsinge - Winsum en Obergum.

Bedreigde wierde

Een meanderende rivier blijft niet op dezelfde plaats stromen. Voortdurend slijbt zij dicht en verleggen de meanders zich. Zo kon het gebeuren dat na de bouw van de wierde van Adorp de Hunze zich verlegde en met een grote meander langs en tegen de wierde ging stromen. Hoewel de Hunze meestal een rustige rivier was, was ze toch zeker 100 meter breed en kon in slechte jaargetijden veel wilder stromen. De wierde was hiertegen niet bestand en kalde af (figuur 2).

Vooral in het begin van de 15e eeuw is er veel gegraven en veranderd aan het rivierenstelsel rond de stad Groningen. De belangrijkste wijzigingen die betrekking hebben op de waterstaat rond de wierde van Adorp, zijn in figuur 1 met stippelijntjes aangegeven. In de eerste plaats werd het Schuitendiep gegraven (A), dit kanaal voerde het Hunzewater naar de stadsgrachten die hierdoor veel meer water kregen. In de tweede plaats werd het kanaal tussen Dorkwerd en Wierum (B) gegraven. Het gevolg

Figuur 2. Zo stroomde de Hunze vroeger langs de wierde van Adorp, tekening B.A. Bennema.

hiervan was dat de meanders in de Hunze vanaf het beginpunt van het Schuitendiep tot aan Wierum zonder water kwamen. Hierdoor werd de wierde van Adorp veilig gesteld voor verder afkalven.

Uniek landschapselement

Veel van deze situatie is bewaard gebleven. De loop van de oude Hunze is nog altijd goed te volgen. Weliswaar is de afgesneden rivier dichtgeslibt, verland en dichtgeschoven, maar twee parallelle sloten laten precies zien waar de rivier in vroeger tijden gelopen heeft. Ook menig relief in de bodem wijst op het vroegere tracé van de rivier. En tenslotte heeft de wierde van Adorp nog altijd zijn steile kant. Maar met dit laatste is iets aan de hand. Een tiental jaren geleden stonden hier de huisjes nog boven op de wierde en was de steile kant in zijn geheel nog zichtbaar. In de geschiedenis van onze Nederlandse rivieren is (was) dit een uniek beeld; dat een wierde door een

rivierloop is afgekalfd komt nergens anders voor. Echter, de huisjes zijn afgebroken. De plek is voor nieuwbouw aangepast en nieuwe grotere huizen verrezen. Deze huizen zijn over de steile rand heengebouwd; beneden stapt men aan de voet van de wierde naar buiten, op de bovenverdieping stapt men boven op de wierde. Ongetwijfeld bijzonder wonen. Maar het unieke van het beeld van de afgekalvde wierde met zijn steile helling is verloren gegaan.

Nonchalante gemeente-ambtenaar

Waarom hebben gemeentelijke bestuurders en ambtenaren toch niet meer oog voor de bijzondere details van het omringende landschap waar zij middels de invulling van het bestemmingsplan verantwoordelijk voor zijn. De lokale ambtenaar die hierop aangesproken werd reageerde verbaasd: 'Meneer...dit soort specialisme hebben wij natuurlijk niet in huis, hoe moeten wij dit soort details onderken-

**Doodzonde
NOORDERBREEDTE**

3 Gezicht op de wierde van Adorp, gezien vanaf punt A in figuur 2. Op de voorgrond de sloot die de rechterkant van de voormalige Hunze aangeeft. De Hunze was hier ruim 100 meter breed, links van de sloot was vroeger dus water. De sloot die de linker kant van de rivier aangeeft is op de foto niet te zien. De daken van de nieuwe huizen nemen het zicht op de steile wand van de afgekalvde wierde geheel weg, foto B.A. Bennema. Het Eexterveld weer op de schop

nen' en iets verderop in het gesprek 'men verwacht van ons alles maar...'. Maar beste ambtenaar wij verwachten alleen maar van u dat u zich van uw verantwoordelijkheden kwijt. Heeft u dan geen kennis van het bestaan van de fysisch geografisch kaart van de provincie Groningen? Die ligt natuurlijk gewoon in uw la. Deze kartering geeft u alle informatie, een leek kan de was doen.

Wederom is door nonchalance een belangrijk landschapselement verdwenen. Natuurlijk moeten de gemeentelijke diensten vaker gebruik maken van de pasklare karteringen van provincie, rijk of instellingen bij het vaststellen van de bestemmingsplannen. Nee, dan hebben wij grote verwachtingen van de ver-grootte ambtelijke apparaten bij de heringerichte gemeenten, want wat hier is gebeurd is natuurlijk echt doodzonde Nb.

B.A. Bennema / redactie Noorderbreedte (WF)